

„Ա Ր Փ Ի“

Հ Ա Յ Ո Յ Տ Պ Ա Ռ Ե Ր Ի Գ Ա Ղ Ա Փ Ա Ր Ո Ղ Ն Ե Ր

Ս. Մամակ

Ս. Մելնուց

Հ Ա Յ Տ Պ Ա Պ Ր Ի Չ Ն Ե Ր

Աղբար հղբիր

Սուլթանեան

ԱՔԳԱՐ ԳՊԻՐ. -- Հայ տպագրիչ, ծն. Տաճկաստանի Երզնկայի շ. ԺԶ. դարու առաջին քառորդում: Փորրուց ուսաւ իր քաղաքի մօտ եղած վանքերում: 1562-ի հայոց Միքայէլ Սերասաացի կաթողիկոսը գնալով իր հայրենիքը, ծանօթացաւ Արգարի հետ և տեսնելով, որ նա ցանկութիւն ունի տպագրութեան գործը սովորելու, նրան մի վկայական տուեց և խորհուրդ տուեց Եւրոպա գնալ: Արգարն իր Սուլթանշահ որդու և սին Աղէքսանդր քահանայի հետ անցաւ Եւրոպա և զիմեց զէպի Հառմ, ուր ներկայանալով Պիոս VI պապին, նրա առաջարկի համաձայն կազմեց Հայաստանեայց Առա-

քեյական եկեղեցու դաւանութեան և պատարագի մասին մի գրութիւն, որ քննարկ է լատին լեզուով: Արգարն այնտեղ հայերէն գրեր ձուլել տալով Վենետիկ գնաց, ուր այդ ժամանակ հայ մետաքսավաճառներ և գոհարավաճառներ կային և սեպհական մատուռ էլ ունէին: Ծանօթանալով այդ վաճառականների հետ, նրանց օժանդակութեամբ 1565-ին տպեց «Սաղմոս» (Մեկնիչ Սաղմոսաց) *): Արգարը 1567-ին անցաւ Կ. Պօլիս, ուր Առաքել վարդապետ Վիրապեցու ընկերակցութեամբ ս. Նիկողայոս եկեղեցու մօտ մի տպարան հաստատեց և շարունակեց հոգևոր բովանդակութեամբ գրքերի տպագրութիւնը, ինչպէս՝ Փոքր քերականութիւն կամ Այրբնարան 1567, Տօնացոյց 1568, Տաղարան 1568, Ժամագիրք 1568, Պատարագատետր 1568 (1569 էլ են գրում): Արգարին են վերագրում նաև Յիսուս Որդի 1565 Վենետիկում տպուած և Մաշտոց 1569 Կ. Պօլսում: Մահուան թուականն անյայտ, հաւանականաբար մեռած Կ. Պօլսում և գուցէ 1569-ին կամ յաջորդ տարին, որովհետև 1569-ից նրան մասին այլ ևս յիշատակութիւն չենք գտնում:

«Բառարան հայ կինս.»

Միսիքար

Ճանիկ Արամեան

Կ. Վ. Ծաննազարեան

Լ Ե Չ Ո Ւ Ի Հ Ա Յ Ր Ե Ր

Արակն Վ. Բագրատունի

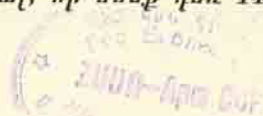

Խաչատուր Աղաբեկեան

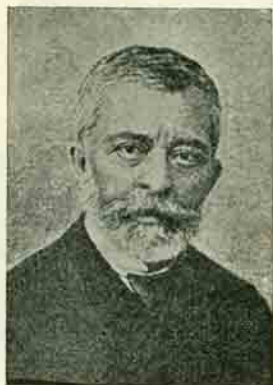
Արակն Վ. Այսրնեան

*) Հայկական տպագրութեան սկիզբը ոմանք սխալմամբ հաշուում են այս թուականից, ըստ Ա. Այվազեանի «Շարհ հայ կինստպագրութեանց» գրքի 1452 թ. է սկսուել և առաջին տպագիր գիրքն եղել է Պարզատումար գիրքը. ըստ Կապետի 1512—1513 թ. (տես «Բանասէր» 1903 թ. 6—7 էջ 203): Ես տեսել եմ հանդուցեալ Ստեփանոս Տէր-Ստեփանոսեանի գրագարանում մի գիրք տպուած 148° (չեմ յիշում, միայն 5 էր կամ 6-ը), որի մէջ ս. Գրքից հատուածներ են տպուած քանի մի լեզուով և ի թիւս այլոց նաև հայերէն երկաթագիր տպիչ տառերով սաղմոսից մի հատուած: Եթէ չեմ սխալուում այս գիրքը տպուած է Մարսէյլ քաղաքում: Մրա հիման վրայ գտնէ ես զը-ժուարանում եմ հաւատալ, որ մենք դեռ 1485-ից էլ վաղ տպագրութիւն չենք ունեցել:

Մանուկ Աբեղեան

Մասսարիա Գարապազ

Սեփականու Պարասանեան

ամենանշոք յենարանն է:

Կեանքի պահանջները ստեղծեցին եկեղեցի, իսկ եկեղեցին էլ գիրը և այսօրուայ մեր ինքնուրոյն գոյութիւնը այսպէս թէ այնպէս պարտական ենք կրօնին և լեզուին:

Վռամշապուհի արքունիքը հոգևոր և աշխարհական ազգացաւ մարդկանց մի ժողով պէտք է համարել, որտեղ մի կողմ կանգնած են Ս. Սահակ հայրապետը՝ մի մեծ հայրենասէր և խնամատար, Ս. Մեսրոպ Մաշտոց, որ Տարօնի Հացեկաց գիւղում ծնուեց, նախ զինուորական եղաւ, ապա իբրև արքունի քարտուղար ծառայեց և յունական ու ասորական փիլիսոփայութիւնն ուսումնասիրելով հազաւ հոգևորականի սքեմը և իր կեանքը նուիրեց հայ գրին ու նախագաղափարեց հայոց այբուբենը, իսկ միւս կողմը կանգնած էր Վռամշապուհ թագաւորն իր պալատականներով:

Սողաղասէր թագաւորը հաւանեց Ս. Սահակի և Մեսրոպի ձգտումները և ինքն էլ օգնեց նրանց, մինչև որ

Պիւ սիրե՛, դալամ սիրե՛, դաւար սիրե՛:
Սայեաթ-Նովա

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԸ

404—1913

Սրանից 1500 տարի առաջ, երբ մեր ազգային կեանքը արմատացած էր սեփական հայրենիքում, երբ հայոց գահի վրայ նստած էր Վռամշապուհ թագաւորը, մի նոր լոյս ծագեց հայոց աշխարհին և ստեղծուեց այն գիրը, որը մեր կեանքի և գոյութեան

404—406 թուականներին հայոց այբուբենն արդէն պատրաստ էր, երկիրը լցնւեց դպրոցներով և պատրաստուեցան աշակերտներ, որոնք զնացին Յունաստան կատարելագործելու իրենց ուսումը և վերադառնալով հայրենիք գրականութիւն ստեղծեցին, թարգմանեցին ս. Գիրքը, զրեցին ազգային պատմութիւն, աղանդների ու եկեղեցու պատմութիւնը, որով այսօր մենք իմանում ենք մեր անցեալը. աշակերտներից նշանաւորներն էին պատմաբաններ Մովսէս Խորենացին, Ղա-

զար Փարպեցին, Եղիշէ, Կորիւն, իմաստասէրներ Եգնիկ Կողբացի և Դաւիթ անյաղթ փիլիսոփան, Վարդանտնց պատերազմի հերոսներ Յովսէփ կաթողիկոսն ու Ղևոնդ երէցը և շատ ուրիշներ:

Այսօր մենք այս մարդկանց տօնն ենք տօնում և նրանց անմահ արտազրութիւնների տօնը:

Այս տօնը պէտք է միշտ կենդանի մնայ մեր մէջ և թող օրհնուի մեզ լեզու տուողների յիշատակը:

Լ Ե Չ Ո Ի Մ Շ Ա Կ Ո Ղ Ն Ե Ր

Բաճիֆի

Հ. Ա. Ալիւան

Պ. Պուօեան

ՈՒՂՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՅԸ

Վերջին տարիներս մի պայքար է ստեղծուել գրական աշխարհում՝ հայ գիտակից հասարակութեան կողմից ուղղագրութեան հարցի շուրջը, որոնք տաքացած վիճում են, գրախօսում, ճառարանում թէ պէտք է թողնել հինը և սլանալ դէպի նորը, նորը...

Շատ լաւ:

Բայց տեսնենք թէ այդ մարդիկ ինչպէս են կտր սլանում:

Ջանազան մարդիկ, յայտնիներից սկսած մինչև անյայտներ իրենց քմահաճոյքներին

ենթակայ, հայ գիրը դարձրած իրենց ձեռքին մի խաղալիք, գրում են այնպէս, ինչպէս իրենց սիրտն է ցանկանում, ոչ մէկը միւսին ենթակայ:

Ջանազան մարդիկ, զանազան ուղղութիւններ:

Եւ այսպէս անընդհատ:

Ի՞նչ անի հայ ժողովուրդը, որի՞ն լսէ:

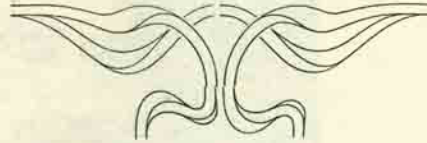
Ինչ անեն նրանք, որոնք կարգալով և սովորելով ըստ կանոնի, ձեռքներն ու աչքները սովորեցրել են նրան, և որոնց թիւն անհամար է... նորից աշակերտեն այդ կտր ուղղութեանը:

Ծիծաղելի է:

Միթէ լաւ չի լինի շարունակեն իրենց կանոնաւոր ընթացքը, ընդունուած ուղղագրութեամբ սովորեն ու գրեն, և առանց արգելումներ ի կարող են սլանալ դարձեալ նոր աշխարհ, նոր գրականութիւն...

Եւ լաւ կանեն մեր ազգային նոր ուղղագրութեան հեղինակները, եթէ հանգիստ թողնեն հայ յիշաչարչար տառերն հանդերձ, և հանգիստ մեր շփոթուած ամբոխին:

Un Mousseou

Խ Մ Բ Ա Գ Ի Բ Ն Ե Բ

Յակոբ Կարինեան «Կովկաս»:

Խրիմեան Հայրիկ «Արծուի Վասպուրական»

ՀԱՅ ՏԱՌԵՐՈՒ ԼԵՋՈՒՆ

Երբ զեփիւսը օրօր կ'երգէ ծառերուն,
Համբոյր տալով տերնհերուն քաղցրանուշ,
Երբ առուակը հրածեշտ կուտայ սարերուն,
Եւ կը պատմէ լիճին անվերջ անցեալ յուշ,

Երբ ալեակը ողբերգ կ'երգէ աւաղին,
Որ ըզգածուած կը յայտնէ իր մրմունջը.
Երբ սոխակը իր դարաւոր երազին՝
Միրած վարդին կը զրկէ իր տրտունջը,

Երբ ծաղիկներ աղօթք կ'ընեն Արարչին,
Պունկ կը ծըխեն, բոյր կը ծորեն սրտայոյզ,
Եւ երբ աստղեր երբ այգին մէջ կը թազչին,
Եւ կը խնդրեն զեռ ապրելու քիչ մը յոյս:

Անոնց լեզուն՝ լեզուն է հայ տառերուն,
Օ՛հ, պաշտեմ ես հըզօր տառեր հայերուն:

***

Երբ կոհակը անդունդներէն դուրս ժայթքած,
Եւ զայրացած ժայռին կուտայ իր շառաչ,
Երբ վայրենի քամին հըրէշ, սև՛, կատաղած,
Կը մըռընչէ անտառին որ տայ հառաչ:

Երբ կը բաղխին անեղ ամպեր իրարու,
Ե՛ւ ցասուճով և՛ զայրոյթով կը զոռան,
Երբ կը պատուէ կայծակն երկինքն անարկու
Շանթէ լեզուով որոնք հուրով մեզ կ'ոռնան,

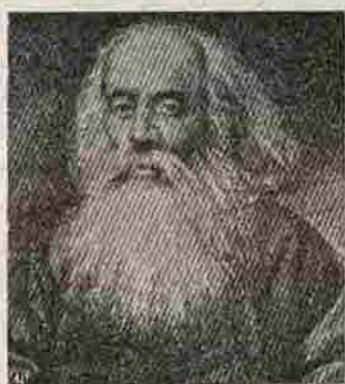
Երբ վէտեաններ պատգամ կուտան
գարէզար,
Յիշեցնելու իշխանութիւն և վաճօք հին,
Իբրև վըրէժ Իրաւունքը սուրբ, արդար
Երբ կը զոռայ պաշտպան կանգնած խեղճ
զոհին,

Անոնց լեզուն՝ լեզուն է հայ տառերուն,
Օ՛հ, պաշտեմ ես հըզօր տառեր հայերուն:

Թ. Գառնիկ

(Քաղուած «Մասիս երկնքէն բարձր» գրքէց)

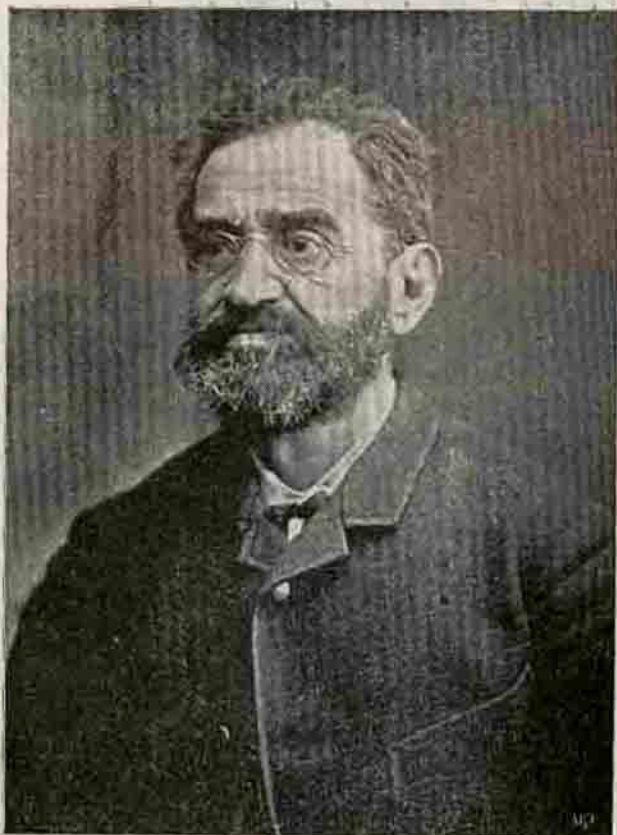
Վսեվոլոս մ. ֆ. Մանդիկնեան
«Արարատ», «Գարուն», «Մեղու
Հայաստանի»

Մասքեո Մանուկեան
«Մրկեղեան Մամուլ»

Սպանդար Սպանդարեան «Նոր-Դար»

Պեհրոս Սիմեոնեան «Մեղու Հայաստանի»

Իրիգոր Սեմրունի «Մշակ»

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՅԸ

Լոնդոնից «Рус. Сл.»-ի թղթակիցը հե-
ապրում է.

«Անգլիական դիւանադիտական շքան-
ներում Սազոնովի Պարիզ և Բերլին այցե-

լիլու առիթով հեռեկան են յայտնում ի միջի աչոյց:

«Գիտակցելով, որ Հայաստանի քառասուն հրուժիւնը վաղ թէ ուշ յարուցանելու է Ռուսաստանի միջամտութիւնը և կարող էր լինի ստեղծել միջազգային բարդութիւններ, ուստի գիւտագիտութիւնը պայման է գնում Բ. Կրան սոսաջ, որ Ռուսաստանը կը համաձայնէ թիւրքիայում մաքսային տուրքերը աւելացնելուն, եթէ միայն հայկական երկու վիլայէթներում սահմանուի ընտրեալ վարչութիւն մեծ պետութիւնների հսկողութեան ներքոյ:

«Պարիզում գտնուած միջոցին Սաղոնովը ստացել է միանախաչի համաձայնութիւնը՝ պաշտպանել թիւրքիային ուղղուած այդ

պահանջի:

«Ինչ վերաբերում է Գերմանիային, նա տուել է համաձայնութիւն բուռն անորոշ, խուսափողական ձևով: Հնարաւոր է, որ Սաղոնովի և Բէաման-Հորվէզի բանակցութիւնները անձամբ հարցի լուծուած յանդիպման որոշ համաձայնութեան»:

«Ռուս գիտյութատիւն մշակել է բարենորոգումներ հայոց վիլայէթների համար, որ և ներկայացուած է Կ. Պոլսի դեսպանին: Համաձայն այդ ծրագրի պէտք է կազմուէր հայկական մի նահանգ, որ պէտք է կառավարուէր գեներալ - նահանգապետով, որին նշանակուած է թիւրքիան, մեծ պետութիւնների հետ համաձայնութեան դալով:

Աղեհանգր Նրիցեան «Վաճառական»

Արեակ Զոյանեան «Անահիտ»

Միքիչ Բարխուդարեան «Հանդէս Գրականական»

Յարութիւն Տէսեան «Հայաստան»

Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

«Յ» Ամսոյս 11-ին, երեկոյեան 5 ժամին Էջմիածնում սկսուեց աօնախմբութիւնը, ներկայ են բազմաթիւ պատգամաւորու-